

Skerbi, de se nikjer ne nar manjši reč ne pogubi, ktera je ljudém, živini ali njivi v prid.

Ena pest slame, da dve pestí gnojá, in ta eno pest žita.

Shrani vsako reč na njenim mestu; shrani svoje orodje dobro; sonce in dež jih poškodovata, in lés, železo, delo in denar ti gré po tem iz rok.

Navadi svoje otroke, de vse zapirajo in nič ne pusté križem ležati.

Ne terpi pri hiši žganja; žganje je gotov strup.

Dobro ôrji, dobro gnôji, prevračaj zemljo, in dober gospodár boš; pa skerbi tudi za svojo zemljo, kakor za svojo živino, de ji preveč ne naložiš.

Kdor iz svoje njive vso moč izleče, sprazne tudi svojo mošnjo.

Ne ôrji težke zemlje, kadar je mokra; lahke pa ne, kader je suha.

Njiva se ne da dobro obdelati brez dobriga drevésa (pluga) in brez širokiga lemeža, ki koreníne poreže.

Hočeš žito pridelati, napravi si senožeti ali travnike.

Kar je jéd (hrana) človeku, to so senožeti njivi; senožeti okrepčajo njivo, če je opešala, jo oživijo, če je obnemôgla, in jo sčistijo, če se je plevél zarasel.

Ni je zemlje, ki bi se ne dala na eno ali drugo vižo v senožet spreobrniti. Senožeti redijo živino, živina da gnoj, gnoj da žito.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih. *)

Skušnja že od nekdej uči, desiravno so gojzdje deželam velik dar, kteri se nikoli nobeni deželi in nobenimu človeku ne da nadomestiti, de ljudjé vender le za ohranjenje gojzdov vse premalo skerbé, jih čeznemoč in brez oskerbnosti zatirajo, drevésa svojovoljno sékajo, mladih dervés ne varvajo, in clo tudi gojzde zatirajo ter polja in travnike iz njih narejajo; s tem se deželi tolika škoda godí, de bo sčasama, ako se to ne odverne, in z gojzdi bolj varčno ne ravná, ter za podrasleke ne skerbí, v celi deželi pomanjkanje derv in lesá vstalo.

De se to odverne, smo Mi z matersko skerbjo milostivo sklenili, Svojimu zgorej imenovanimu Krajnskimu vojvodstvu gojzdno naredbo dati, po kteri se bo vsak, kdor ima gojzde, posebno fužine in lastínci gojzdov na Karstu, Pojki in v Istrii, kar gojzde zadéne, vprihodno ravnal.

*) Iz dvojniga naména ponatisnemo pričijoče gojzdne postave (Waldordnung), ki jih je cesarica Marija Terezija v létu 1771 na znanje dala. Pervič: je v njih toliko lepih in koristnih podukov v gojzdni réji, de zaslužijo sploh znani biti vsim kmetovavcam. Drugič: naj bojo slovenskim predstavljavcam izgled, kakó naj bi se iz nemškiga v slovensko prestavljalo, de je prestava v duhu narodoviga jezika in de je lahko umljíva. Radi bi tudi izvirno nemško besedo (deutschen Urtext) pristavili, de bi neverni Tomaži vidili, kakó čisto in gladko je tekel slovenski jezik že v létu 1771 memo nemškiga! — pa bi nam to preveč prostora vzelo; torej damo le en kosček za pokušnjo in sicer začetek tega so-stavka, ki se takóle glasi: »Es hat die Erfahrung zeit-hero gelehret, dass ohnerachtet die Waldungen, als ein grosses Kleinod eines Landes anzusehen kommen, welche kein Land noch Mensch entrathen kann, hierauf dennoch zu derenselben Erhaltung die wenigste Aufmerksamkeit getragen, sondern derley Waldungen theils unwirthschaftlich über ihre Kräften, und nicht Waldmännisch angegriffen, theils wegen willkührlicher Hin- und Wiederhackung der 2. Widerwachs des jungen Holzes nicht verschonet, ja gar ausgerottet, und zu Feldern, und Wiesen angeleget, ein folglich so viele Unwirthschaften begangen worden, dass, wann nicht hierin-fals Ziel, und Maass, mithin eine bessere Ordnung, wie die vorhandene Wälder mit guter Wirthschaft anzugreifen, und der Nachwachs wiederum beförderlich nachzuziehlen gesetzt werde, endlich mit der Zeit ein allgemeiner Holzmangel im ganzen Lande entstehen dürfte. — Vsak bo že iz tega maliga lahko presodil ceno in prednost poslovenjeniga so-stavka. Vredništvo.

Ta Naša gojzdna narédba nima tega naména, gosposkam njih pravico pomanjšati, po kteri svoje podložne ali tiste štrafujejo, kteri jim v njih gojzdih škodo delajo, ampak še le hočemo, de naj, kakor dozdej, gojzdne tatove ojstro imajo; tudi tiste, kteri se po gojzdnih narédbah ne zadržé ter jim zoper delajo, naj z ječo ali tlako štrafajo, ali naj jih, kakor je bilo sicer v navadi, v temnico denejo, pa de vender to pravi gospodski zglasijo. Če se jim je pa še kaj škode storilo, naj si jo dadó verh štrafinge ne le poverniti, kar s sukacionam iztirjajo, ampak naj jih tudi v resnici per-morajo, pétkrat toliko lesá, ondi kjer je nar veči po-manjkanje za lés, perrediti, kolikor so lesá potratili, ali za kolikor so vikšim narédbam nasprot gojzd oškodvali, de po tem takim v svojih gojzdih več lesá perredé, in potrato lesá, ktera zmirej veči perhaja, popolnoma od-vernejo.

Sosébnó je pa potrebno, de grajšaki in gosposke lépe zgléde dajejo, in tako svoje podložne k posnema-nju spodbadajo in nagibajo; do grajšakov in gosposk imamo resnično upanje, de bodo Naše milostive želje gotovo spolnili, sicer imajo pa precej od kresije vikšim gosposkam zglašeni, ter po zasluženji poštrafani biti. Dvé reči je sosébnó treba v skerbi iméti, in sicer:

Pervič v dorašenih gojzdnih práv varčno sékati.

Drugič pa porasleke in mladjé spet zasa-jevati in ohranovati, de se tedej per létu sékvi gojzd zmirej ohrani in obvaruje. Zatorej se morajo

1) Velke postave zmirej spolnovati, de se velikí in majhni gojzdje zavolj sékve prerajtajo, in ako je mogoče, zmérijo, de se po tém število drevés postavi, koliko se jih smé vsako léto za domačijo ali za prodaj posékati, de med tem mlado drévje podraša in k sékvi doraste.

2) Je sosébnó tréba véditi, de hrast (Eiche) bliz 200 lét raste, bukuv (Buche), preden je za sék, na práv dobri zemlji 120, na slabi pa 150 lét, hoja (Tanne), smréka (Fichte) in borovec (Kiefer), kakor tudi mecesen (Lerche) 80, tudi 100 lét, trepótec (Aspen), lipa (Linde) in rušten (Rüsten) 30, tudi 40 lét, breza (Birken) v mokroti 30, na hribu pa 40 ali 50 lét, vërba (Weiden) in rakíta (Felber) 20 ali 30 lét, in pa jelša (Erle) 40 tudi 50 lét, preden doraste.

(Dalje sledi.)

Dva opomína kmetovavcam v sedanjim polétnim času.

I. Kmetovavec je zemlji izročil sad, in zaupljivo pričakuje bogate žetve. Ali — huda ura pride, in ko bi trenil, dostikrat toča pokončá vés up, vse pričako-vanje. Novíce so že večkrat opominovale, de naj se polje zavaruje pri asekuracii zoper poškodovanje toče. V Novicah 1846. léta je k 17. listu priložena do-klada Teržaške asekuracije (Azienda assicuratrice), ktera zavaruje polje, verte in nograde, in ktera ima skorej po vsih mestih in terjih naših krajev svoje oprav-nike, ki zapišejo vsaciga, ki svoje zemljiše zavarovatí hoče, v to asekuracijo. Čeravno ne moremo vošila zamolčati, de bi bilo dobro, ako bi plačilo v to asekura-cijo nižji bilo, in de bi se prihodnjič v vsaki deželi posebna asekuracija napravila, v ktero bi se mógel vsak kmetovavec zapisati, kër bi bilo potem enimu le kaj maliga plačati — je vunder ta Teržaška asekura-cija sedaj nar boljši asekuracija zoper poljsko škodo. Kmetovavci, poslužite se je!

II. Vročina poléti napravi veliko človeških in živinskih bolezin, in posebno so možgani, ki se vnamejo, jetra, ktere žole spačijo, de zlatenica (nišarba) in žolčna vročinska bolezin vstanete, in pa kri, ktera se spridi, de gostejši in černa postane. Vse te

serca rad dopolnem Vaše želje, in Vam čem práv po domače razložiti postavo, po kateri je posestvo rešeno sto in stolétne podložnosti. Práv bi bilo, ako bi hotli moje pisma tudi svojim sosedam na znanje dajati, katerim se taka, kakor Vam godí, de tega imenitniga patenta v vsih rečéh práv ne razumejo. V nedeljo po službi Božji se spravite vsi skupej pod košato lípo, in beríte zbrani množici moje pisma; nadjam se, de me bo vsak lahko zastopil.

Cesar Ferdinand I. so že 7. sušca lanjskiga léta po nasvetu Svojih ministrov in po predlogi tadajnega državnega zbora sklenili, de ima vsa gruntna in posestna podložnost jenjati proti tém, de se nekatere reči s primernim plačilam, nekatere pa brez vsiga plačila osvobodijo ali sfrajajo. Vse natanjko pa ni bilo v tém patentu razloženo, kakor je v patentu, kteriga so 6 mescev po tém cesar Franc Jožef I. dali, in po katerim se bo osvobodjenje (sfrajanje) gruntov in posestev zdej zgodilo. — Ali véste, ljubi stric! koliko cela šuma znêse, ktera zadene desetino, tlako in druge davšine, ki imajo zdej jenjati? Dve sto milijonov goldinarjev! Če na eni strani pomislite, de en del téh davšin na práv pravični poti iz podložne stare zaveze izvira, zató kér so grajšine nekđaj kmetam svoje lastne grunte in zemljo brez denarjev proti tém v posestvo dajale, de so jim zató tlako delali, desetino odrajovali i. t. d. — če se pa od druge strani tudi vé, de so bili marsikteri gruntni davki nekđaj po krivici podložnikom naloženi: vsak sam lahko zapopade, de taka postava, ktera razvézo te stare zaveze ukaže, ni kaka kaj bodi reč. Kdo zamore zdej po pretečenih sto in sto létih gotovo in na en las presoditi in rzsoditi: kaj de je pravičniga, kaj pa krivičniga? — Sej véste, de nespoznane krivične reči zadobijo dostikrat veljavnost pravične, kér so od ene strani že za starane, od druge strani pa so v last družih posestnikov prišle, ki so grunt s temi pravicami kupili ali pa od tistiga, ki ga je kupil, podedovali (poverbali). Pri dedišini (verbšini) mora tisti, ki je posestvo prevzel, svojim bratom, sestram in drugim dedovavcam (verbam) po precenjeni vrednosti izgovorjeni delež poplačati, in on pride po tém, ko je deseti denar in vse druge prepísne štibre odrajtal, v postavno posestvo. Če bi tedaj vsi gruntni davki clo brez vsiga odškodovanja jenjali, bi se vzélo grajšinam in drugim opravičenim 200 milijonov, do kterih imajo nekatere gotove pravíce. Od sv. Krišpina se sicer pripoveduje — ne vé m ali je rés ali ne — de je bogatincam usnje (leder) kradel, iz njega pa ubogim čevlje delal — ali ta priméra ne veljá tukaj že zató ne, kér je kriva misel, de so grajšaki vsi bogatini, kmetje pa so vsi reveži. Koliko grajšakov je, katerim bi — če bi sv. Krišpin še dan današnji živel — gotovo tudi čevlje delal, za ktere bi premožnim kmetam usnje kradel!

To, ljubi stric! naj Vam bo za predgovor, preden začnem v družim pismu razlaganje gori imenovaniga patenta. Pozdravite mi mojo ljubo této in vse moje znance.
Vaš zvest Jurče.

Košnja in pridelk iz travnikov.

Senó kositi se mora takrat, kadar je veči del trave odzvéto. V bolj gôrkih krajih se pričnê košnja navadno v drugi polovici mesca rožnika; v merzlih krajih in po enakošnih senožetih pa pozneje. Podvizaj se otavo kositi, kér je teško spravljati pozno košeno.

Po navadi se radovnice za jutra raztrosijo; popoldan se enkrat obernejo, in na večer v kopice spravijo, de rôsa in dež na osušeno senó ne pade. Drugo jutro, kadar se rôsa posuši, se kopice spet raztrosijo, če se dežja bati ni; okoli poldne premešaj še enkrat ali dvakrat raztrošeno; ko se sonce nagne, je senó dobro za spraviti. Če sušivniga vremena ni, je treba pokošeno

na večer v veči kopice zdevati, tretji dan pa jih spet raztrositi in posušiti. Če se ob kôšnji deževno vreme vtêpe, naj pokošena trava v radovji také dolgo leží, de se spet lepo vreme naredí. Pokošeno travo čez noč raztrošeno pustiti, ni práv; senó zgubi lepo farbo in dobroto. Voljno ravnaj s senam; ne tolci z grabljami in z vilami po njem, sicer se ti ga veliko ydrobí. Posebno s suho deteljo moraš lepo ravnati, ki ji perjiče rado odleti. V kozelcih se detelja in otava nar lažje in nar boljši brez vse škode posuši.

Z otavo je več opraviti, kot s senam. Imej skerb, de boš vso pičo práv suho spravljaj; de se ti nad hlevam ne vgreje, ali celò ne vname.

Če se je senó dolgo v dežji valjalo, s soljó ga potresaj, kadar ga pod poslopje zmetavaš; na en cent sená je pol funta soli zadosti; také bo živini prijetna klaja, če bi ravno od slabiga vremena poškodovana bila.

Nadhlevi ali pôdi, kamor senó spravljáš, morajo terdni biti, de živinski sopuh iz hlevov piče ne skazi in pokvari.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

3) Tedej se mora druga postava spolnovati, de se v velikim ali majhnim gojzdu nič več ne menj drevés ne poseka, kolikor jih v pretečenih létih v sék doraste. Ko bi jih več ali menj na enkrat posekali, bi jim za prihodnje léta ali preveč ali pa premalo drevés ostalo. Po tej postavi naj tedej

4) Gojzdni lastinec, de bo iz svojih gojzdov neprehama vžitek imel, prerajtbo v 1. §. storjeno v posebne bukve zvesto zapiše, kolikor sežnjev derv je namreč do perhodnje dorašbe posekati; iz tega bo previdil, kolikor sežnjev derv zamore vsako léto brez skerbí ali brez škode dobiti. Treba mu pa je zraven

5) Dobro premisliti, kakšni so njegovi gojzdje, ktere drevesa so v njih, ako so le za derva, ali so pa dobre za pohišstvo, za sode, vozove, podobe, stole, mize ali za ladije, ali za kaj družiga več vredniga bolj perpravne; zatorej tedej

6) Naj zmirej potrebno skerb ima, de zunej drevés posekanih za sode, vozove ali škodlje, se za derva pa, za kôle, za žerdí, in za drugo malo raportijo naj tisto odbira, česar ni škoda, kar véter podêre ali odčésne, kar vsahne, ali kar se potare; posebno skerb naj pa na tisto ima, koliko drevés zamore vsako léto zaporédama posekati. Kér so pa drevesa dvojne, to je, ene za dervá, ene za lés, se tedej tako vé

7) De naj se za dervá le tiste drevesa jémljejo, ktere so véjaste in gerčeve in torej niso za drugo rabo; ktere so pa ravne, in posebno hraste, hoje, smréke in borovce naj se za lés, kér per pohišstvu veliko zalézejo, perhranijo, de jih bodo iméli za slame, trame, deske, dile, podboje, late, okna, i. t. d. Za te reči jenamreč tréba dolziga in ravniga lesa. De pa drevesa po vsim gojzdu enako podrašajo, kar je zlo potrebno, je tedej

8) Posebna postava, de drevesa zaporédama, ne pa sémtertjê po hribih ali ravninah kjer si bodi, sékajo; ondi naj pa vse germovje zunej mladih drevésic čisto potrebijo; sekačem pa nikoli ni perpustiti, de bi kake gerde drevesa, kjer se jim sekati kraj odkáže, popušali, ampak ondi naj, kar je mogoče, vse čisto sklestijo in sosékajo, ne de bi klade ali pa verhovino popušali, kér za kurjavo vse práv pride. Drevesa naj se ne sekajo visoko od zemlje, ampak práv nizko, kar je mogoče práv per tléh, také de štóri ne bodo čez poldrugi čevelj visoki, in če se da, naj se tik zemlje odžagajo, véje naj se od debela tudi gladko odsékajo. To je pa le samo od velicih grajšinskih ali kmečkih gojzdov rečeno, ne

pa od majhnih ali tako imenovanih host ali logov, ki so majhne vrednosti in kmetam na drobno razdeljeni; pa tudi v téh ne smé kmet takrat, kadar male drevésca sneg pokrije, brez védeza svoje gosposke sekati; potlej naj tudi

9) Dračje in berstje poberó, naj véje in verhovino, ter vés raztreseni drobiž skléstijo; za podnét vse to práv pride; naj suhe in nalomljene véje lepo čedno iztrebijo, de bodo gojzdje čisti, de séme, ktero na iztrebljeno zemljo pade, v tla zaléze, se prime in takó nov gojzd zaredí.

(Dalje sledí.)

Kakó naj bi se postave in druge oznanila v slovenski jezik prestavljale, de bo práv.

(Konec.)

Perva nar potrebniši lastnost prestavljavca je, de popolnoma razume, kar prestavlja, sicer prestavljena reč dostikrat ni resnična in krivi ukazi in krive postave pridejo na dan. Kér pa postave in ukazi mnogoverstne reči zadevajo, ki zdej v politiške, zdej v sodniške, zdej v kmetijske, zdej v obertniške, zdej v cerkvene, zdej v zdravniške zadéve segajo, vsak sam lahko presodi, de ena glava sama ne more zadostiti vsimu temu; de je tedej potreba, de se prestavljavec vedno z več možmí posvetuje, ki so popolnoma zvedeni v takó različnih rečéh, ali, kar je še boljši, de se prestavljanje izročí posebnimu odboru (Comité), ki se za tó postavi in kije za gotovost ali resničnost porók.

Druga potreba je, de se prestavlja v duhu narodoviga jezika in lahko razumljivo. Častiti domorodci! ki Vam je prestavljanje v slovenski jezik izročeno, práv živo Vas prosim: prestavljajte v duhu slovenskiga jezika, de bo, kar je le moč, prosto ljudstvo razumelo, kar bère. Se vé, de ljudstvu neznanih reči ne morete vselej z razumljivo besedo povedati, kér prestavljavec ni sveti duh, de bi zamogel glavo prostih ljudi tako razsvetliti, de bi vsako reč zapopadli, ktero le omikan človek razume; ali — razun tacih težko razumljivih reči — prestavljajte saj vse drugo z lahko razumljivo besedo. Dostikrat se zamore marsiktera reč, ki je prostimu Nemcu nerazumljiva, po slovensko lahko umevno dopovedati; postavim: „absolute Stimmenmehrheit“, — kteri prosti Nemeč razume kaj hoče ta beseda réči? Stavim, de nobeden. Če pa mi po slovensko rečemo „čezpolovičnica“ (čezpolovična večina glasov), se bo tudi prost Slovenec v nji kmalo znajdel. — Prestavljajte po domače! Razdelíte dolge in zapleténe nemške stavke (Sätze) v kratke; kratek stavek je lahko razumljiv in je v duhu slovenskiga jezika. Prosim Vas, de naj bo to Vaše nar poglavitniši delo, de razkosite dolge stavke, ki v nemškim dostikrat nimajo ne konca ne kraja. Ne stavite slovenskih besed po ptuje, de praviga Slovenca ušesa bolé; ne deržite se sužno samostavnih imén (Hauptwörter), de bi jih vedno le spet v iména prestavljali; tó ne gré po slovensko, in naredí písanje okorno in težko razumljivo. Zdej, ko veljá v vradnih rečéh vsakimu narodu njegov jezik za izvorno besedo ali pravopís, je to že clo lahko, in je tudi dolžnost, k vsakimu narodu v duhu njegoviga jezika govoriti. Dokler te enakopravnosti nismo iméli, zna biti de se je mógel prestavljavec bolj terdo po pervopísu ravnati — zdej pa so te verige odpadle in svobodni prestavljavec naj se posluži te svobode v prid svojiga naroda, de ne bo tožil, de takó „učeno“ prestavljamo, de nas nihče ne razume. — Še nekaj moram zastran lahke umljivosti pristaviti, česar me je že večkrat skušnja učila. Ne okrajšujte nobene besede, ampak v nar manjših rečéh célo zapišite. Vém de so kmetje „c. k. poglavarstvo“ brali, in de niso vedili: kaj de

„c. k.“ poméni. Mislite se sami sebe prostiga kmeta in povejte: ali bi se tudi Vam taka ne godíla? Kaj — postavim — vé prost človek, če bère „sušca l. l.“ de „l. l.“ poméni „lanjskiga léta“. Nikar tudi tacih majhnih reči v nemar ne pušajte, posebno zdej o pervim času! Ena sama majhna reč, ki je prosti bravec ne razume, ga dostikrat moti v celim sostavku.

Tretja potreba je, de prestavljavec brez slovenskih pogreškov prestavlja. Za tó je treba, de je prestavljavec popolnoma znajden v slovenski slovnici. Natísi postav in ukazov se bojo shranili, in naši nasledniki bojo tudi iz téh sodili omíko slovenskiga jezika, kakor mi dan današnji, ako stare bukve v roke vzamemo, po njih sodimo omíko svojih sprednikov. Sicer pa se čisti jezik že sploh od vsaciga omikaniga človeka tirja.

To sim si namenil, slovenskim prestavljavcam v iménu prostiga ljudstva, za ktero so ja tudi postave in ukazi natisnjeni, na sercé položiti, kér iz lastne skušnje vém, kaj željo in terjajo prosti braveci, kterih je saj zdej še veliko več, kakor omikanih, — in če bi tudi vsi omikani bili, nam nikdar ni pozabiti, de za Slovence moramo pisati v duhu slovenskiga jezika. *)

Dr. B.

Dopis iz Celjovca.

V 44. listu „Slovenije“ beremo dopis iz Celjovca, v kterim se dve za vsaciga rodoljuba veseli novíci znajdete. Perva zadene začasniga poglavarja koroške kronske dežele, barona Schloissniga **), ki se pri vsaki priložnosti resničniga prijatla slovenskiga naroda skazuje, in se je spet unidan, ko so bili vodja in učeniki bogoslovstva pri njem, takó prijazno zastran slovenšine pogovarjal, takó ljudomilo govoril od dobriga slovenskiga naroda na Koroškim, kteriga lahko zastopi ***) , in je stakó serčnimi besedami obljubil sker-

*) Ko je bil pričijoči sostavek še spisan, smo v »Slovenic« brali, de za perviga prestavljavca deržavnih postav za vse Slovence je učenik slovanskiga slovstva na Dunaji gop. Dr. Miklošič izvoljen, in gosp. Dolenc, c. k. pravdosrednik na Dunaji je njemu kot preglednik pridružen. Slišali pa smo tudi, de gosp. Malavašič, sedanji prestavljavec c. k. ilirskiga poglavarstva, ima nalogo, nektere deržavne postave prestaviti, ki se bojo na Dunaj v pregled in natis poslale. V zgorej imenovanim naznanílu »Slovenije« tudi beremo, de slovenska beseda teh postav, bo za vse Slovence veljala, kar tudi nemore drugač biti v kljub vsim tistim novincam, ki edini stari jezik Slovencev po silí hočejo razdeliti v krajnski, koroški, štajarski, goriški in istrijanski!!!
Pisatelj.

**) De je bilo gosp. baronu Schloissnigu za slovenski jezik že dolgo resnično mar, se óčitno iz tega vidi, de že v létu 1843 gosp. barona, ko je bil še v Ljubljani svetovavec pri deželnim poglavarstvu, najdemo med naročniki »Novic«, ktere je pridno bral.

***) Kaj bo nek gosp. Milonik k temu rekel, ki je unidan v odboru deželnega zbora v Celjovcu čudoviti predlog storil, de naj bi se za koroške Slovence postave in uradni ukazi v koroško-slovenskim posloveniti dajale, »kér (hört, hört!) krajnsko-slovenski, v kterim so dozdej postave in ukazi izhajali, večí del ljudstva ne zastopi.« Prosimo gosp. Milonika poprašati: ali prosto ljudstvo nemškiga naroda popolnoma razume nemške postave? postavimo, kaj je: constituirender Reichstag, absolute Stimmenmehrheit, Petitionsrecht, Census, Presse, actives Wahlrecht, passives Wahlrecht in sto in sto enacih besedí. Kdo bo tedej táko učenost od prostiga Slovenca terjál!! In če Slovenec po tem pravi, de ne razume postav in ukazov, kdo bo zavoljo tega nedolžni jezik dolžil, de je on tega kriv! — Na zadnje bo še kdo svetoval, de naj se za proste Nemce na Koroškim, na Štajarskim, na Avstrijanskim i. t. d. v njih jezikih piše, kér jo vsi inako zavijajo, in pisemskiga jezika (Schriftsprache) ne razumejo! Ravno takó bi utegnili Bohinci, Ribničanje, Ločanje, Pivčanje, Poljanci, Teržčanje i. t. d. terjati, de naj se vsakimu po svoje piše. Bog nam daj dobro! Če bi po tacih svetih hodili, ne bomo delječ prišli.
Vredništvo.

2. §. patenta zapové, de se imajo v vsaki deželi komisije napraviti, ktere bojo presodile: ktere davšine imajo po §. 5. lanjskiga patenta (od 7. kimovca) brez plačila jenjati, ktere pa s primernim odškodovanjem.

Že v začetku tega pisma sim Vam rekel, de niso gruntne davki po vsih deželah popolnoma enaki, tedej se ni mōgla postava dati, ktera bi za vse dežele veljala, in bi vse posamesne zadeve obsēgla. Deželne komisije so tedej edina prava pot, to imenitno pa težko delo tako dokončati, de bo za vsako deželo práv. Le to bi bilo pri tēh komisijah želēti, de bi bilo v vodilih, po kterih se imajo te komisije ravnati, vse na tanjko razloženo, kakó se imajo pri ti reči vēsti in kakó se ima ta reč presojevati, de ne bo tērma ali svojglavnost komisarjev namesti pravice na nobeni strani obveljala in prepíri se začēli.

Kakó se bojo te komisije sostavile, tega ne vēm. Kér pa ima po tēm patentu eno tretjino odškodovanja deržava, drugo tretjino podložni kmet plačati, tretjo tretjino pa gruntna gosposka zgubiti, tedej mislim, de bo tudi ta komisija na tri razdelke šla; eno tretjino komisarjev bo morebiti izvolila deržava, ti bojo cesarski komisarji; drugo tretjino komisarjev bojo izvolili kmetje, ti bojo kmečki komisarji; tretjo tretjino komisarjev pa bojo izvolili grajšaki, ti bojo grajšinski komisarji. Takó se bo zamōgla ta reč brez enostranosti pravično razsoditi, in kér je pravednost (Billigkeit) poglavitno vodilo tega patenta, kteriga ne smējo komisije nikdar spred oči pustiti, se sme pričakovati, de se bo to delo lože dokončalo, kakor zdej mislimo. — Nadalje od tega v tretjim pismu. Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

10) Kér so pa v krajih v sēk odločenih nektere drevésa za skodle, hlode, kōle, sode, vozove, podobe, zrézbe, ali za ladije in drugi taki lēs, kteri je ljudēm koristniši in gojzdnim lastincam več denarjev pernese, kakor dreva, kaj pa de jih je tedej treba k tacim rečem obrniti, pa le tako dolgo dajati jih, dokler navadni sēk terpi; verhovino naj pa lepo sklēstijo; sicer naj pa po gojzdu dračje, vsušene drevésa in véje lepo čisto poberó, in še le kadar je sila, naj se lepiga in živiga lesá lotijo; posebno se pa

11) Drevésa za vozove, sode in skodle se ne smejo pustiti delječ v gojzdu sekati, ampak le ondi kjer imajo v sēk odločeni kraj, kér sekači radi škodo delajo, in več drevés posekajo, kakor jim je dovoljeno, verhe in véje skrijejo, in tako se v gojzdu le škoda in potrata déla; skodlarjem naj tedej le perpustē v tistih krajih sekati, ktere jim zemljina gosposka odkaže; sicer pa bodo taka gosposka in skodlarji ojstro po postavi štrafani.

12) Mi tudi to milostivo ukažemo, de naj tiste kraje v sēk odločijo, kjer so drevésa popolnoma dorastle, pa še preden vsahnejo, ali ondi kjer so drevésa sicer v kaki nevarnosti, ali ob mejah, kjer so drevésa v nevarnosti ukradene biti; pa tudi ni trēba séknih krajev preblizo in le v ravnini voliti, ampak kar se da, naj jih delječ v gojzdu odberó, de jim ondi lēs ne zgnije, in de se v bolj zložnih krajih za druge potrebe prihrani. Če so pa v kterim hribu dorašene drevésa začēli sékati, naj od léta do léta ne nehajo v tistim kraji sekati, in naj ne začenjajo drugej sékati; trēba je pa véditi, de naj spredej proti zgornjemu vetru začno sékati, de vetru prostora ne delajo, kjer bi jim utegnil škodo storiti.

13) De se pa taki kraji, kjer so drevésa posekali, kmalo spet zarastejo, je trēba vselej nekaj nar boljših, zdravih, ne prestarih, ne premladih, lepih, ravnih, ne

grampovih drevés za sēme pustiti, na kterih so véje lepo razrašene in košate, berstje zeleno, koža brez mahú. Bukve je dobro za sēme pušati, ktere niso previsoke, de jih veter ne podere. Naj 30, 40, k večimu 50 stopinj delječ in naskrižem drevésa za sēme pušajo. Ako je trēba več ali menj drevés za sēme pušati, se po zemlji obsodi; če je zemlja terdna, ni trēba veliko drevés za sēme pušati, kér jih veter ne bo mogel lahko podrēti in podrašine zatrēti; kjer je pa zemlja mehka in rahla ali vpuhla, ondi so sēmenske drevésa v veči nevarnosti, in če jih veter podere, se bodo druge težko zasijale, in še gojzd bi se opustil. Naj tedej v tacih krajih več drevés za sēme pušajo; tudi za to je to bolji, de sēme, kamor pade, ostane in ozeleni, in ga veter ne odnese; če so drevésa prerédke, tudi med njimi velika trava zraste in mlade drevésca zaduši; po tem takim bi se gojzd le težko in počasi zaredil.

Kdor zemljo práv pregleda, ako je terdna ali pa rahla in mehka, ga bo že sama pamet učila: če je trēba več ali menj drevés za sēme pustiti. Kar je tukej zgorej od bukev rečeno, tudi kar sēme tiče, od vsih drugih drevés veljá.

14) De se pa drevésa, kar jih potrebujejo, o pravim času, v pravim redu, in kakor je za podrašino nar boljši, sekajo, se je trēba v vsakim kraji drugač ravnati, kjer niso vsi kraji enaki; zató se ne morejo, kar sēk zadēne, splohne postave dati; pa vender je trēba tole vsim véditi, de naj, kjer listne drevésa sekajo, vselej dosti drevés za sēme pustē; tudi v smrékovim gojzdu naj tako ravnajo, in tukej naj še posebno skerbē, de preveč smrék ali hoj in sosēbno v takim kraji na enkrat ne posekajo, kjer zemlja nima dosti mokrote in sence, kjer imata sonce in veter preveliko moč: v takim kraji bi namreč drevésa ne mogle podrašati, ampak kar bi ob dobrim vremenu ozelenilo, bi kmalo spet sonce zapeklo in zadušilo.

(Dalje sledi.)

Peteršiljeve koreninice je spet skušnja poterdila!

Novice so v 22. listu pod napisam „Mnogoverstne kmetijske drobtince“ zopet kaj dobriga in koristniga podale. Med njimi je drobtinca, vredna, de bi se v zlati skledi hranila; namreč: „Kravam po porodu posteljco lahko odpraviti“. Ravno sim dobivši Novice, željno preberal, kar slišim zdihovati, de bo revež ob edino kravico prišel, ktera njega, ženo in 6 otročičev živi, zató, kér se očistiti ne more in vse znamnja so na prirašenje kazale. Jez mu hitro Novično drobtinco podam; on pa berž po že preteklih 24 urah po otelenji po oznanilu hvalevredniga gosp. viteza Morica Franka pomoček napravi — in glej! tretji dan se posteljca srečno iztrebi. Krava je čisto zdrava, in ima veliko mléka. — Ali bi ne bilo kaj takiga, se vé, de v manjši primeri, porodnim ženam v sili svetovati? — *)

Vsa druga se je pred nekimi léti sosedu péla; ki je v enaki okoljstavi po širokoustniga doktorskaza poslal, ki je ubogo kravico terpinčil in terpinčil; pa vender ni mogel posteljce odpraviti, ampak jo je po mnogim mučenji zopet nazaj sunil. Sosed je mogel veliko plačati, pa še ob kravo priti.

Bodi vam ljubeznjive Novice! serčna zahvala za toliko lepiga, dobriga in tečniga kruha, kteriga kakor skerbna mati s tolikim trudam in prizadevanjem — od svojiga rojstva do sedanje ure lomite izkojivnim Slovencam! — Serčna zahvala pa tudi za imenovano drobtinco, ki je več vredna, kakor de bi zlata bila!

Ulimje 10. rožnika 1849.

Jože Virk.

*) Gotovo zasluži ta pomoček, de bi ga v enacih pogodkih zdravnikí tudi pri porodnih ženah poskusili.

Živo apno in nož zoper napenjanje živine.

Živo apno in nož (trokár) sta dva pomočka zlatiga denarja vredna, če poléti živino po zeleni sirovi (frišni) klaji napenja. V Novícah in tudi v pratiki kmetijske družbe smo popisali na tanjko, kakó se imata oba pomočka rabiti. Zdej se bliža čas, ko bo živino večkrat napenjalo. Opomnimo Vas tedej, kmetovavci! se ob pravim času soznaniti s tema pomočkama, de se ne boste prepôzno za ušesi praskali. Živo apno, razstopljeno v vodi, de je kakor mléko, in napeti živini v gobec vlito, prežêne napenjanje, če že ni presilno postalo; po tem pa pomaga nož, ki se trokár imenuje, s katerim se napeti vamp nabôde, de po nožnici, v vampu zasačeni, vetrovi iz njega izfercé.

Kakó Angleži pridelk na travnikih pomnožujejo.

Znano je, de ga ni boljšiga kmetovavca na svétu, ki bi vedil za svoj dobiček bolj skerbeti, kakor so Angležki najémniki (štántarji.) Kaj pa ti storé, kadar je travnik pokošen? Pokošeni travnik pokrijejo s slamo, ali z maham, ali z rêsjem ali s kako drugo nasteljo — in si tako ob kratkim napravijo drugo bogato košnjo. Nar raji se poslužijo v ta namen slame, kër se da nar lože sêmtertjê prekladati. Če tudi slama po storjeni rabi ni za nič družiga, je vunder še zmirej za steljo dobra — in zguba na travi se bogato spleča z obilnim novim pridelkam na travniku. Čeravno zemlja in podnebje nista pri nas taka, kot na Angležkim, bi vunder to toliko hvaljeno ravnanje morebiti poskušnje vredno bilo, kar bi se lahko takó storilo, de bi se en velik kos travnika s slamo ali rêsjem pokrtil, drugi ravno takó veliki kos pa ne. Druga košnja bo pokazala razloček. Ljubo bi nam bilo, ako bi kak kmetovavec to poskusil in skušnjo potem v Novícah na znanje dal. *)

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

15) Kadar se pa v posékanim kraji dosti mladih drevésc zaseje, ni dobro semenskih drevés, de podrašine ne zadušé, predolgo pušati, ampak tréba jih je skerbno in previdno posékati. Tréba je drevésa, dokler še stojé, okléstiti, po tem še le deblo posékati, de mladih drevésc preveč ne potare; to je pa treba storiti, dokler so mlade drevésca še šibke, de se pod drevésam ne starejo, ampak le na tla všibé, in potlej spet same vstanejo; če so pa podrasliki že debéli, jih drevó, kadar se na-nje poséka, potare ter veliko škodo stori.

Sekači naj pa skerbé, de se jim drevó na tisto stran podere, kjer zalégi nar menj škodva; kar se tako da storiti, de naj na tisti strani, kamor hočejo, de se jim drevó podere, deblo nasekajo, na drugo stran pa nažagajo, potlej pa v špranjo leséne ali železne zagojzde zabijajo in takó drevó na uno stran poderó.

Zraven naj tudi skerbé, de bodo od posékaniga drevésa odsékane véje in razraslike iz gošave iznesli, de z vozam in vpreženo živino mladih drevésc ne polomijo; naj pa tudi skerbé, de hitro kar je mogoče, derva iz gojzda spravijo.

16) Kjer so pa goli lazi, kateri niso ne za njive, ne za nograde, ne za kaj družiga, in se tudi mlade drevésa, kjer jim sémene manjka, ne morejo zarediti, naj take laze zorjó, kjer se da; kjer se pa orati ne da, naj pa s krampi skopajo, potlej naj pa sémene vsejejo

*) Če se ne motimo, ravná nek gosp. fajmošter blizo Ljubljane s svojim travnikom takó, de ga v jeseni pokrije s slamo čez zimo — in kar vémo, je práv zadovoljin z obilnišim pridelkam mërve. Posebno tam, kjer huda zmerzljina pozimi ali huda vročina poléti koj po prvi košnji nježne travne koreninice lahko pokončá, bi utegnulo to ravnanje dobro biti. Vredništvo.

in z brano pod zemljo zavlečejo, zató se tukej spodej v zadnjim §. pové, kakšne lastnosti imajo semena, in kdaj jih je tréba sejati.

17) Desiravno zgorej imenovana nárédba zmirej ostane, de kjer se je v gojzdu enkrat začelo sekati, naj se od léta do léta zaporedama zmirej dalje séka, dokler se do konca ne pride, se vender le marsikteri daljni gojzdje najdejo, kjer so nar lepši hoje za škodle ali derva zbrane, druge pa predolgo pušene.

Od tod tedej pride, de se veliko lepim drevésam véje posušé, deblo razpoka in gnije, po tem jih véter med drugo drévje podere, in takó niso take drevésa k nobenimu pridu in še drugim drevésam škodvajo.

Ko bi takim gojzdam spet hotli pomagati, bi ne mogli drugač kakor de bi veliko mladih drevés poterli, kadar bi stare predolgo pušene drevésa iz gojzda izpravljali; ko bi pa hotli mladim drevéscam, dokler ne odrastejo, perzanesti, bi mogli stare drevesa pustiti sognjiti, kar je pa vender le zmirej velika škoda; nar boljši bi bilo, kakor skušnja učí, take stare drevésa za oglje ali za pepél na mestu sožgati, in tako mladim drevésam k njih raši prostor storiti; per sékvi pa naj, kakor je zgorrej v §. 15. povédano, z vso skerbjo in previdnostjo ravnajo, takó tudi kakor derva iz gojzda spravljajo, de mladih drevés ne potarejo.

(Dalje sledí.)

Zedinjenje

krajnske, goriške in istrijske dežele v eno kronino deželo.

Po novi avstrijski vladi — vstavi ali konstitucíi — se bojo vstanovile tudi nove dežele avstrijske cesarske krone, ki se zató kronine dežele imenujejo. Nektere dežele bojo ostale, kakor so dosihmal bile; druge pa se bojo iz noviga sostavile. Veliko glasov iz slovenskih dežel se je sicer slišalo, ki so iskreno želéli, de bi se slovenski narod štajarske, koroške, krajnske, goriške in istrijske v eno têlo, v eno kronino deželo združil; kër pa so Slovenci na Štajarskim in Koroškim obstojni dél štajarskiga in koroškiga vojvodstva, so ostali kakor so dosihmal bili nerazcepljeni v svojih vojvodstvih in v svojih kroninah deželah; prebivavci krajnske, goriške in istrijske dežele pa imamo, kakor nam deželna osnova, od ministerstva tudi v Ljubljano v prevdark poslana, pové, v eno kronino dežele zedinjeni biti, kar bo gotovo vsim previdnim in rodoljubim Slovincam nove trijédne kronine dežele práv po volji. De Laham téh deželá to zedinjenje ni všeč in de so clo poslance k Cesarju na Dunaj poslali, to zedinjenje razdréti, nas žalí, zakaj v tem edinstvu nobeno ljudstvo ne bo svojih narodskih pravíc zgubilo, tedaj tudi Lahi ne svojih; Slovincam istrijske in goriške dežele pa se bojo na vsako vižo njih narodske pravíce veliko bolje obvarovale in lože spolnovale, ako so s slovenskim narodom na Krajnskim v družbi. Kakor pa v ti družbi Krajne ne bo podložnik svojih sosedov, tako tudi Istrijanci in Goričani ne bojo v nobeni reči podložniki Krajneov, — vsi bomo samostojni v svoji deželi, in le v prijazni bratovski zavezi pod enim deželnim poglavarjem v enim deželnim zboru v eni precéj mogočni kronini deželi.

Nadjamo se, de se bojo naši bratje po rodu na Istrijskim in Goriškim ravno tako serčno za zavezo z nami potegnili, kakor smo se mi za-njo potegnili v zboru, ki ga je naš deželni poglavar unidan skup poklical, de bi se od ministerstva poslana osnova ilirske kronine dežele, ktera ima krajnsko, istrijsko in goriško deželo z Gradiško vred obseči, prevdarila in presodila.

Gospodu vitezu Miroslavu Kreuchbergu, c. k.

ali sprednjih peruticah pa na krajih kakor s pepélam na majhne trivogle poštopane, je ta metulj beli drevesni metulj, (*Baumweissling*, *Pentia Crataegi*), od kteriga je bilo v Novicah že večkrat govorjenje; gosenca tega metulja je ena nar škodljivših med vsimi, in treba je, de si vertnarji na vso moč prizadevajo, jo pokončati.

Teh belih metuljev je zató létas toliko, kér so kmetje in vertnarji zanemarili pozimi gosence pokončavati, ki so se na drevesih v vsahnjeno in skupej zvito perje zapredle. To zapréjo z dreves otrebiti in jo v oginj vreči, ne prizadene veliko truda in se da skozi celo zimono ter do mesca sušca z velikim pridam storiti, če se vsi kmetje in vertnarji — vsak na svojim vertu — tega dela lotijo. Ako se pa to ne stori in te gnjezda ne pokončajo, se oživé po spomladanskim soncu gosence in toliko bolj drevesa poškodujejo, kér se berž čez mlade poganjke in mlado perjiče spravijo in drevesa do goliga objedó.

Že pred 3 tedni je začela bela metuljka svoje jajčika v majhnih rumenih kupčkah večidel na zgornjo plat drevesniga perja položevati, kjer jih pridni sadjoreje lahko zapazi in pokončá. En tak kupčik ima 60 do 140 jajčik, — tako perje naj se tedej odtèrga, dobro potèpta in zakopá, ali pa v oginj verže. Pridni sadjoreje zamore také v enim dnevu veliko tavžent jajčik, tedej tudi veliko tavžent prihodnjih gosenc pokončati! Mende se majhni trud s tem obilno spláča!

Razun tega drevesniga metulja so še drugi beli metulji, ki grejo čez kapus (zelje, ohrovt), répo, ogeršico, gorčico (ženf), in od teh zeliš tudi mnogoverstne imena imajo.

Kapusni beli metulj (*Kohlweissling*, *Pentia Brassicae*) ima zgornje in spodnje perutnice bele, zgornje perutnice pa imajo precej širok čern okraj, metuljka pa zraven tega še dve okrogli černi lisi na obojih zgornjih perutnicah, na spodnjih perutnicah pa tudi černo trivoglatno liso. Ta metuljka polaga jajčka na spodnjo plat zeljnatega perja. Ti metulji začno sicer enmalo pozneje okoli létati; vunder nekteri metulji tega pleména že zdej po travnikih letajo in se po cvetlicah vsédajo.

Loviti jih in jajčka pokončevati je edini pa gotovi pomoček zoper tega škodljiviga merčesa.

To častiti, gospod! naj vam bo odgovor na Vaše vprašanje. Bog daj! de bi več také marljivih in skerb-
nih móž bilo, kakor ste Vi! Šmidt. *)

Is postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

18) Desiravno pa take zastane drevésa imajo suho verhovino in gnjile véje, so vender le včasih v sredi dobre za derva, kole ali skodle, zatorej naj tiste ljudi, kterim take drevésa za plačilo perpusté, permorajo, de naj verhovino in druge drevésne ostanjke sklestijo, odberejo, in také gojzd popolnoma otrebijo, in kér

19) Nekteri hribje niso več gojzdu podobni, je tedej Naša mila volja take hribe iztrébiti in gojzde čisto posékati, derva k pridu storiti, in pa potlej zemljo zorati, pognojiti in nove drevésa zasejati.

20) Preden se terdne drevésa sékati začno, naj se vse polomljene véje, poderte, ali vsušene drevésa, kar je mogoče, poišejo, in k pridu storé; potlej naj še le v odbranim krajih terdne in zdrave drevésa začno sékati, kolikor jim jih je tréba.

*) Odbornik kmetijske družbe, gosp. F. Schmidt, ima v tem razdelku kmetijstva nar večí vednost, torej smo ga naprosili, de naj on odgovor da na postavljeno vprašanje.
Vredništvo.

21) Kar pa mlade drevésa, kader so stare posekane, zadene, je to drugi del gojzdniga gospodarstva, za mlade drevésa ali podraslike vso mogočo skerb imeti. Zapovémo tedej, de naj okoli posekaniga kraja, kadar je čisto iztrébljen, ako se da, od vsih strani zagrade ali globòki graben okoli in okoli skopajo, de živina ne bo móгла noter, in de se nove pota in steze skozi ne delajo; ampak le štare pota naj se ohranijo, vse nepotrebne pota pa naj se zadelajo, posebno naj pa živine noter varujejo. Nar večí škodo mladim drevésam delajo goveja živina, ovcé in kozé, kér mladim drevésam, če jih le morejo doséči, vse verhove objedó, in také na enkrat vso gojzdo podrašino končajo. Po tacih krajih tedej pasti, kjer se gojzdu škoda déla, je ojstro prepovedano, ampak le ondi naj pasejo, kjer imajo že štare spašnike in kjer so drevésa že odrašene. Tistim kmétam ali osebenikam, kteri bliz gojzda prebivajo, je prepovedano kozé rediti. Le samo v tistih gojzdih, kjer se derva ne morejo prodati, ampak večidel sgnijó, je še nekaj časa perpušeno pasti in sicer také dolgo dokler derva brez vse vrednosti ondi ostanejo; zraven tega je pa tréba skerbeti, de bližnjim soséskam ali če se nove vasi zadelajo, tudi tém sčasama derv ali lesá ne zmanjkuje.

22) De se gojzdnim gospodarjem nič perhodkov ne odverne, se tedej svinjam, ktere morajo porungeljne pervézane iméti (*geringelt sein müssen*) in od kterih se plača, paša po želodu v velicah gojzdih dopustí (kér bi sicer grajšine in gojzdnig gospodarji, kteri imajo do želoda pravico, preveliko perhodka zgubili), za svinsko pašo pa vender je tréba posebne kraje odločiti, in ne ondi kjer so drevésa posekali, in le ene za séme pustili, de za podrašino potrebna seména svinje ne pojedó.

23) De se tedej mlade drevésa ohranijo, zapovémo, de naj varjejo štode, kadar mlade bréze za legnarje, copane, ali za žerdí sekajo; naj ne delajo po gojzdu novih potov, de bi vozili po njih, ampak kar vsékajo, naj izlečejo ali iznesó. Tudi naj skerbé, de brezove legnarje in lojternice le ondi sekajo, kjer so druge mlade drevésa že toliko odrastle, de se jim s tem nobene štode ne stori. Kjer se mlad gojzd zadeluje, in kjer je tedej prepovedano pasti, ondi je tudi prepovedano listje grabiti.

24) Bukove in hojove prékle, tudi late naj samo ondi sekajo, kjer je dobro in koristno, de jih potrebijo, in preč spravijo, preden velike drevésa poderejo.

25) Sicer se pa tudi take reči, to je, skodle, rante, kole, préklje in kar je sicer tačiga lesá, lahko prodajo; per tem gospodar kej skupi in ljudém kej zaléže; zatorej je tréba, de tačiga lesá varjejo in za derva ne sosékajo.

(Dalje sledí.)

Jurče razlaga svojimu strícu

cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in družih dávsin.

Tretje pismo.

Ljubi stric!

Práv imate, de ste mi pisali in me opomnili, de mi je unidan zadnji konec 2. razdelka cesarskiga patenta v peresu ostal, kteriga tudi nekoliko bolj razjasnjeniga želíte in kise také glasi: „Ravno te deželne komisije bojo tudi presodile, ktere davšine imajo po 5. razdelku patenta od 7. kimovca 1848 z nehanjem njim nasprotnih pravíc nehati.“ — Vidíte, ljubi stric! to se také zastopi: Kmet je — postavim — grajšini eno ali drugo tlako delati mógel; nektera grajšina mu je pa nasproti kakšín poboljšek dajala, postavim, pri kôšnji mu je dala kosílo, piti, ali kaj družiga, kar od grajšine terjati je tlačán pravico imel. Zdej, koje tlaka preč, so tedej tudi te nasprotné

Jurče razlaga svojemu stricu cesarski patent od 4. sušca zastran desetine, tlake in družih dávsin.

Četerto pismo.

Ljubi stric!

Pređen Vam patent 4. sušca tega léta dalje razlagam, Vam moram še povedati, de v 5. in 6. razdelku lanjskiga patenta od 7. kimovca so take davšine imenovane, ktere ne zadevajo naše dežele, ampak spodnjo avstrijansko deželo in nektre druge, kakor postavim so: pravice in davki, kateri izvirajo iz osebne podložne zaveze, iz varstvine razmere, iz gosposkinih sodniških pravic i. t. d. To tedej, kar v imenovanih 2 razdelkih popisano stoji, so Vam neznane reči, zato kér pri nastacih pravic in tacih davkov ni; tedaj Vam jih tudi razlagal ne bom. Nam je le to treba véditi, kar nas zadeva. Torej grémo v razkladanji cesarskiga patenta od 4. sušca naprej, in pridemo h 3. razdelku téh postáv.

3. §. tega patenta zapové:

„V postavah 3. in 6. razdelka lanjskiga patenta (od 7. kimovca *) je zapopadena sleherna desetina, ktera na gruntim posestvu stanovitno obstoji, čeravno iz podložne zaveze ali iz gosposkiniga nadposestva (grundherrlichen Obereigenthume) ne izvira.“

V drugim pismu sim Vam že povédal, de sleherna desetina, naj ima to ali uno imé, ima le z odškodovanjem, to je, s plačilam jenjati.

Ta 3. razdelk pa zdej bolj razločno pové, de pod zgorej imenovano postavo je vsaka stanovitna desetina zapopadena, čeravno ne izvira iz zaveze podložniga kmeta do gruntne gosposke, ali iz nadposestva gruntne gosposke.

Tukej je treba, de Vam nektre reči bolj na tanjko razložim, od katerih se bo na dalje večkrat govorilo, de jih boste na tanjko zapopadli, in te reči so: kaj je nadposestvo (Obereigenthum), kaj je vžitno posestvo (Nutzeigenthum), kaj je pojerbljivi (emfitevtiški) najem ali štant (erbliche Pacht), kaj pa začasni najem ali štant (zeitliche Pacht)?

Če se je v starih časih kak vitez kakšniga zemljiša v boji polastil, ali če kak grajšak celiga svojiga grunta ni hotel ali ni mogel obdelovati, je svojimu pôslu ali kakimu drugimu, ki ga je za to prosil, en kos tega grunta v vžitek dal. Za to vživanje mu je mogel deset del pridelka, to je, desetino, odrajtovati, ali pa mu je še kakšne druge davšine dajal. To je bil v najem ali štant prepušeni grunt, kateri se pa ni mogel nikdar več nazaj vzeti, ampak sin ga je pojerbal po očetu, po sinu zopet sin, ali drugi dedje (verbi) in tako naprej. Take lastnine se imenujejo pojerbljive lastnine ali, s kancelijsko besedo, emfitevtiške lastnine; tode pri tacih gruntih ostane grajšak vedno nadposestnik, podložni kmet pa je vživavni posestnik. Iz tacih pogodkov ali zavéz so se iz nadposestva začele stanovitno obstoječe desetine, ktere se morajo ravno tako s plačilam odkupiti, kakor druge stanovitne desetine za cerkve, samostane (kloštre) in za farovže, ktere ne izvirajo iz nadposestva.

*) Ti postavi se takóle glasíte: Tretji razdelk: »Vse dolžnosti, dela in davki vsake baže, ktere iz podložtva izvirajo in podložno zemljiše zadevajo, odsihmal nehajo; ravno tako tudi nehajo vse odrajtvila v blagu (Natural), v delu in denarjih, kateri izvirajo iz gosposkine gruntne oblasti, iz desetinskiga, varovavniga (Schutz), fogtjškiga, gorniškiga in soseskiniga gospodstva in ktere so se dozdej mogle odpravljati ali od kmetiškiga posestva ali od oseb; tudi je jenjalo plačilo za premenjenje posestva (prepisi) med živimi in po smerti.« Šesti razdelk: »Za dela, za davke v blagu in v denarjih, ktere je posestnik grunta svojimu grajšskimu, desetinskimu ali fogtjškimu gospodu mogel odrajtovati, je berž ko berž primerno odškodovanje odmeriti.«

Take desetine so tedaj vse drugačne, kakor tiste, ki so se iz začasniga najema ali štanta začele. Pri začasnih desetinah zamore vsak posestnik, če hoče, en kos grunta komú proti tem v najém dati, de mu za toliko in toliko lét, ali pa dokler najemnik (štantar) živi, izgovorjeno mero svojiga pridelka odrajtuje. Posebno pri vinogradih je v več krajih ta navada, de se za celi čas življenja najemniku dajo proti tem, de mora najemnik tretjino pridelka (vsako tretje vedro móšta ali vina) odrajtovati.

Taki začasni najemi pa se ne štetejo k davšinam podložnih kmetov, od katerih je v tem 3. razdelku govorjenje; zakaj če je čas pogovorjeniga najema pretekkel, in če posestniku ali najemniku ne kaže, stari kontrakt ponoviti, ga sméta popolnoma razdreti, ali pa noviga napraviti.

Takó, dragi stric! se razume 3. razdelk. Zdej ga pa še enkrat preberíte, in lahko ga boste razuméli od konca do kraja. Z Bogam!

Vaš zvest Jurče.

Is postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

26) Kér se je zvédilo, de kmetje za ograjo per travnicah in spašnikah, per apnénicah, in za druge reči per poslopji, v svojih in grajšinskih gojzdih mlade drevésa sekajo, in vsako léto veliko mladih drevés zatarejo, poséбно pa veliko mladih smrék in hoj posékajo in takó gojzdam grozno veliko škodo storé, de drevésa, iz katerih bi bil les za pohištvo in derva, ne morejo verha dorasti, zato je Naša milostiva volja, de se ograja s takimi drevesi, ktere bi lahko za les ali za derva velike zrastle, in se drago prodale, terdo prepové; in ograja s takim lesam se le v tistih krajih perпусти, kjer je preveč lesá, de se prodati ne more, ali vender naj svoje njive, travnike in verte s takimi deskami in rantami gradé, ki so iz tistiga lesá, kateri nikoli velik ne zraste. Mertve ograje pa so in ostanejo prepovedane, kakor smo jih per perložnosti od paše sploh prepovedali, in sicer takó, de sedajne mertve ograje sčasama s živimi namestijo, in mertve meje naj le tako dolgo ostanejo, dokler se žive ne zaredé. Tudi se bo veliko lesá perhranilo, če si gosposke perzadénejo, kakor se v nektarih Naših deželah k pridu godí, de hiše, hléve, senice (Schupfen) in kar je taciga, z nežganim ali takó imenovanim egipškim céglam ali pa tudi s kamnjem zidajo in le podstréšje iz lesá delajo. Za ograjo pa naj germovje ali ternje sadé, in kadar že nekej lét raste, naj grabne ondi skopajo, kjer hočejo živo mejo iméti, in naj mlade ternjeve drevésca v dva reda zasade, ktere se takó zarastejo, de zavolj močniga ternja živina ne more skozi predréti.

Sicer bo pa tudi dobro, če se per tacih mejah, kakor bo spodej rečeno, vsako léto nekej drevés po razločku zemlje per hišah, vertih, travnikih in spašnikih zasadí; le ob mejah naj tedej drevésa stavijo.

27) Kér tudi to mladim gojzdam veliko škodva, de hojam verhove režejo, ter jih za znamnje oštarije pred hišo obésajo, in takó skozi léto veliko drevés zatarejo, ktere bi sčasama velike zrastle, zato je tedej Naše povelje, de zanaprej ne smejo več verhov sékati, ampak znamnje oštarije naj iz hojevih véj ali iz hojeviga berstú, kakor je v Našim velikim méstu na Dunaji v navadi, narejajo, ali naj pa leséno kupo ali bučo, ali tudi zelen venec pred hišo obésijo, in to naj po vsi deželi spolnujejo; kateri se pa po tém ne ravnajo, naj jih ojstro kaznijo ali štrafajo.

28) Kar je zdej tukej zavolj znamnja oštarije ukazano, se tudi tista navada, take drevésa za ute ali za séncó per precesijah sekati, ojstro prepové.

29) Kér je škodljivo drevésa beliti, jim kožo nacenjati, jih vertati ali narézati in kakor pravijo, poskusiti, ako bodo za skodle, hlode, ali kóle dobre, tako tudi pastirji drevésam kožo olupijo in kozule za jagode iz nje delajo, s tem se veliko drevés zatare, de vsahnejo; zatorej tudi še prepoved oponovimo, drevésa vertati ali beliti zunej tistih, ki jih mislijo posekati, in naj skerbé tiste izvéditi, kateri drevésa vertajo, lupijo ali narezavajo, in naj jih za to škodo z vso ojstrostjo štrafajo.

Sosebno naj pa glédajo na jagodobravce in naj jim ne le samo šrangarji, gojzdarji in gojzdni gospodarji njih koše in košarne ogledávajo, in če kozule ali kaj druge posode iz drevesne kože najdejo, naj jim jih z jagodami vred odvzamejo.

Če pa vender le kateri s tako posodo v mesto ali v predmestje zaleze, naj mu jo z jagodami vred mestni služabnik ali čuvaj vzame.

30) Tudi je drevésam škodljivo smolo izrezovati, kakor tudi travo ali resjé kositi in s železnimi grabljami grabiti, kakor tudi laze narejati; vse to je sicer drévju škodljivo, pa se vender zavolj potrebe ne more čisto prepovedati; zato se tedej le v tistim kraji, kjer ravno sékajo, ali pa z vedezam gojzdniga gospodarja v nar dalnjim kraji gojzda to délo dopusti, kositi pa v gojzdu in s železnimi grabljami grabiti zunej resjá je zanaprej terdo in pod štrafingo eniga zlata prepovedano, in kdor taciga zatoži, dobi tisti v kazen plačani zlat, v dervoséku je pa to zadnjič imenovano délo dopušeno.

31. Kjer sékajo se ravno ne prepové mlade búkve izkopavati, de jih drugej po redu zasadé, pa je per tem vender tréba skerb iméti, de jih preveč ne vzamejo in de jih le ondi dajo kopati, kjer je nar menj škode, kjer se koreníne družih okoli stoječih drevés ne oškodovajo, ktere bi sicer vsahnile.

Kér se iz murb ravno tako kakor iz bukev dervored ali špalir da zasaditi, naj tedej raji murbe, kjer je mogoče sadé.

(Dalje sledí.)

Kakó se kolere ogibati, in kakó takrat živeti, de bo práv.

Kolera se od dné do dné bolj razširja in se že tudi v slovenske kraje pomikuje. Treba je tedej, de se te ptuje gostinje, ki nas je že enkrat obiskala, zdej ko vdrugič pride, ne vstrašimo. De se je pa ne vstrašimo, je treba, de nas pazljive najde, ne pa de nas nemarne zaleze.

Kolera je kuga, in po kužni šegi se je pritêpla k nam iz Azije; zato se aziatska kolera imenuje v razloček tiste kolere, ktera je, dokler svet stojí, tudi pri nas domača in se vsako léto poleti sêmtertjê prikaže.

Aziatska kolera pa je čudna bolezin; dostikrat se očitno kaže, de jo zdravi človek od bolniga naléze, — večidel pa ni takó, in skušnje kažejo, de duhovni, zdravniki in strežniki bolnikov, ki so imeli vedno z bolniki opraviti, je niso nalézli. Ta poterjena skušnja nam zamore biti močna tolažba, se kolere ne preveč bati.

Ko se je na Dunaji létas kolera zopet prikazala, je oznanila zdravniška komisija poglavitne vodila: kako se je ob času kolere ravnati; — ta poduk je unidan poslovenil „Pravi Slovenec“, po katerim ga večidel tudi svojim bravcam na znanje damo ter prosimo, de bi ga bravec krog in krog razglasili. Takóle se glási práv po domače:

Kolera se je, desiravno ne sploh, vunder tú in tam začela pokazovati. Čeravno se mora ta pričetek žalostna prikazen imenovati, je vunder velika tolažba v tem, de je z veliko previdnostjo vunder večidel mogoče, se hudih nasledkov te bolezní obvarovati.

Kolera namreč ima lastnost, de se začne skorej vselej s tem, de začne človeka po malim na drisko gnati. To gnanje na mehko terpi dostikrat več dní. Bolehni človek se pritem, razun de se enmalo slabejiga čuti, navadno dobro ima, jed mu diši in svoje dela opravlja. Naglama pa gnanje na drisko, ktera se dostikrat še ne porajta ne, hujši postane, dostikrat brez posebniga vzroka, dostikrat pa zavoljo jedil, prehlajenja, dušnih pregibov, strahú, jeze ali žalosti, posebno pa po vžitji pijač in zdravil, ktere kri razgrejejo, postavim po vžitji zavretiga, kuhaniga vina, černiga kafe-ta, ruma, žganja, pôpra, sladke skorjé ali cimeta, Hofmanovih kapljic i. t. d., in driska se preverže v pravo kolero, ktera potem bolnika v nekterih urah v narveči smertno nevarnost pripravi, kateri ga dostikrat nar imenitniši pomoč zdravnikova ne more oteti.

Skušnja je na Dunaji tudi pokazala, de se je kolera večidel iz prejšnje zanemarjene ali slabo ozdravljane driske začela.

Posebno pride tedaj na to, to o začetku malo porajtano drisko ustaviti, ktero se mora o začnjanju ali že v popolnim nastopu kakor prvi začetek kolere misliti. Tako je mogoče vbrani, de se bolezin do vikšii in življenju nevarne stopnje ne razsnuje. Gotovo je pa, de zdravniška umetnost večidel to drisko ustaviti, in torej kolero o njenim prvem začetku v okom priti zamore.

Iz tega se dajo naslednji imenitni in tudi tolažijoči uki za vse kraje posneti, katerih še kolera ni dosegla.

1. Odslej ne nobene driske v nemar pušati.

2. Zoper njo, ko se začnja, nikakor ne tako imenovanih domačih zdravil se posluževati, nar menj pa tacih, ktere kri razgrejejo, kakoršne smo zgorej imenovali.

3. Koj, ko začne driska opominjati, se v posteljlo vleči in se vsake jedí, razun lahke goveje župe, in vsake pijače, razun vode, zderžati.

4. Brez odloga po zdravnika poslati, kér zamore samo on po razmeri posebnih okoljnost in životne postave primerno pomoč dati.

5. Nobenih očitno hvaljenih ali na prodaj ponujanih zdravil zoper kolero ne vpotrebovati, katerih mnoge so se doslej bolj škodljive kakor koristne skazale. Odsvetjajo se tedaj ojstro vse take zdravila. *)

6. Zmerno jesti in piti je vselej, posebno pa o kužnih boleznih, priporočiti.

Slabo in dostikrat škodljivo pa je, svoje navadno življenje naglo premeniti in druge jedí in pijače vživati, kakor jih je kdo vajen. Ostani tedaj vsak pri svojí navadi (se vé de, če nisi razujzdano živel) in ne boji se prihodnje ali že nastane bolezní. Sploh se je varovati vsake terde, premastne jedí, slabiga polsprideniga mesá, spridenih nasoljenih rib, gob, slabo zamešeniga kruha kmalo po peki, nezreliga kisliga sadja, po katerim rada merzlica ali driska pritisne. Posebno škodljivo je želodec preopasti, zlasti na večer.

7. Prehlajenja, posebno razgretiga životá, se je skerbno varovati. Zavoljo tega je treba, se po potrebi létnega časa oblačiti in noge vedno na gorkim imeti. Pa nikar ne preveč gorko se oblačiti, kér se tako človeka preveč spotí in ravno zavoljo tega práv lahko prehladí.

8. Zmerno vživanje čistiga zraka pod milim nebam, životne, moči primerjene in človeka ne preveč oslabijoče dela ohranijo život pri moči in obvarjejo kolere kakor sploh vsake bolezní. Zdravi ljudjé, kateri imajo svoje dela

*) Če clo ni mogoče, kakiga zdravnika v roke dobiti, de je človek popolnoma zapušen zdravnikove pomoči, je treba, de ljudjé za kakošno pametno pomoč samí vedó, in od te bomo drugo pot govorili. Vredništvo,

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 8. véliciga serpana (avgusta) 1849.

List 32.

Slovensko deklè.

V enček na glavi se
Bliska ti s kitice
Rožic zelénih,
Slovensko deklè!

Lilja in vertnica,
Mila ti šmarnica
Ličice krasi
Slovensko deklè!

Svitla ko svit nebá
Plamena vtrinjata
V tvojih očéh se
Slovensko deklè!

Zalo ko rožica,
Serca pobožniga,
Bistre glavé je
Slovensko deklè.

Kakor vijolce cvet
Razveseluje svet
Modro, ponižno
Slovensko deklè.

Lepo ko angeljei
V cvetji nedolžnosti
Sladko prepéva
Slovensko deklè.

Žlahno ko tertica,
Milo ko lunica,
Sonce deklét je
Slovensko deklè.

Dokler človeški rod
Ima po zemlji hod,
Bode slovélo
Slovensko deklè.

Jože Virk.

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

32) Kakó pa vse ognja nevarnosti v gojzdih odverniti, je tréba sosebno skerb imeti; zato je že veliko lét sekačem prepovédano v drevosekih tobak piti in kuriti v gojzdih, pozimi pa, kér sekač brez ognja zavolj mraza ne more obstati, ob takim času se tudi zavolj snega in mokrote take nevarnosti ni bati, jim je kuriti sicer perpušeno, pa le v sili za veliko potrebo in ne čez nemoč, tudi ne bliz lesá, še menj pa bliz smolnatih drevés; s tém se véje osmodé, dervó vsahne, in se na deblu ožgè, de začne gnjiti. Takó je tudi kurjava za pepél v gojzdih le pozimi in v taci krajih perpušena, kjer ni posekanih drevés, in kjer ni dračja, listja ali mladih drevés bliz, de se ni nobene ognja nevarnosti ali škode zavolj kurjave bati. Ko bi se pa našlo, de nemarni ljudjé, berači in potepuhi v gojzdih prebivajo, prenočujejo in sémtertjé kurijo, naj take ljudí, kakor smo že večkrat zapovédali, polové in po okolišinah bolj ali menj pokoré.

V gojzdih in na travnikih tudi pastirjem ni perpušeno kuriti, zunej jeseni in pomladi ob meglenim in mokrim vremenu, pa vender le na taci krajih, kjer se ni nobene škode in ognja nevarnosti bati.

Ko bi pa, kar Bog obvaruj, iz tréška ali ob veliki suši ali vročini kako drugač ogenj vstal, se sploh in oostro zapové, de naj v taki sili vsi bližnji kmetje hitro s krampi, lopatami, matikami, kopačami, sekirami, s kebli za vodo in kar imajo sicer taciga orodja, na pomoč pridejo, in kolikor je mogoče, otmejo; naj pred ognjem vse posekajo in spoti spravijo, kar bi utegnili ogenj doséči; naj grabne kopajo in perst ali kar bodi

taciga v ogenj mečejo, de ga zadušé, de nič ne zamude, ampak precej od začetka toliko nesrečo odvernejo.

33) Nemogoče je perпустiti, de bi travnike, njive, spašnike, in verte iz gojzdov narejali, ampak še le veliko bolj upamo, de bo vsaka gosposka iz posebne dobrovoljnosti do dežele skerbéla, de bodo vsaj spet nekej tiste zemlje, ki so travnike, njive, spašnike in verte po njej zadelali, v gojzd prepustili, in kér manjka sémenskih drevés, naj zemljo skopajo, drevésa vsejejo in povlečejo.

34) Kér se pa večkrat zgodí, de po spašnikih drevésa prej in hitreje začno rasti, kakor v gojzdih, naj tedej tistim kmétam, katerih so spašniki, ne dopusté ondi drevés zatirati, ampak gojzd naj se zadéla, in naj več ne pasejo ondot, če imajo kje bliz druge paše dosti, de se jim ta namesti; vender je pa tréba skerbéti, de se novi spašniki na taci krajih ne odberó, kjer je mlada hosta bliz, de se živini h škodi perložnost ne da.

35) Skušnja je učila, de kader se je komu dopustilo, v gojzdu kočó postaviti, in kak travniček ali spašnik narediti, je sicer od začetka per majhnim bil, sčasama pa je zmirej bolj okoli sebe segal, veliko drevés iztrebil; njegovi ljudjé so se množili in razširili, in so s svojo živino mladim drevju veliko škodo délali.

In kér ni mogoče za takimi ljudmi vsiga oglédati ter jih pred očmi iméti, zato se vprihodnje ne smé brez dopušenja našiga poglavarstva nikomur dovoliti v gojzdih hišo postaviti ali živino rediti.

36) Dalje je potrebno mejnike pogosto ogledati, in kar je tréba popraviti, če jih germovje zaraste, véter podere, kdo poseka, ali če so kamneni mejniki kaj okrušeni ali razbiti. De se tedej ves prepír z mejači odverne, je tréba za mejnike védno skerbéti, zato naj vsakih desét lét v družbi mejačev mejnike ogledajo, ter jih zaporédama popišejo.

37) Vse dobre terdne drevésa, posebno pa hrastje, naj se ohranijo, de se bodo iméle za veliko potrebo.

(Dalje sledí.)

Kratek ozír na Poljance.

Blizo reke Kope, ktera meji horvaško in krajsko deželo, stanujejo Poljanci, kateri se s svojo opravo (obleko) in navadami od vsih družih stanovavcov naše krajske dežele razločijo. Kdo ne pozná Poljanca že od delječ? Lahko ga spoznaš po opravi, kér ga škerlatna zalopisana kapica razodeva; poléti je samo v robači (srajci) in gačah (spodnjih hlačah) oblečen; nosi nogovice, ki se imenujejo kopíce, ter so umetno spletene; je obut z opankami, prepasan z čemeram (pasam), ki je zlo čislan, kadar ima pedánj širokosti. Pozimi obleče belosuknjene hlače iz debelotkaniga sùkna, ogerne malo haljo (rekele), pokrije glavo s kriljakam, kakoršnjiga še večidel stari kmetje na Krajskim nosijo. — Ženski spól je ravno takó posebno oblečen;